

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՆԱԿԱՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1863

ԹԻՒ 842

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Սպանիոյ յեղափոխութիւնը՝ որ արտաքին կարգի յաջողութեամբ և դրեթէ առանց արիւնահեղութեան յաղթական հանգիստացաւ, Սպանիոյ յեղափոխութիւնը կըսեմք, կըշարունակէ միշտ լարուած տէրութեանց և կենցաղագէտ անձանց ուշադրութիւնը գրաւելու։ Վասնզի այս ծանր դէպքը չիրար ստանց ազդեցութեան մեծ ուրիշ տէրութեանց մէջ, ուր կղերական կուսակցութեան համար կայծակի ազդեցութիւն հարուած մը եղաւ։ Սպանիոյ թագաւորոյ թագուհին և իւր կառավարութիւնը՝ զոր վերին լատինականութիւնը կամեցաւ կործանել, հոսմի արքունեաց յուսոյ և փրկութեան խորիստն էր։ Իսկ այժմեան Սպանիոյ առժամանակեայ կառավարութիւնը կամ ժողովրդեան ընդհանուր քուէով հաստատուելու յեղափոխական տէրութիւնը՝ հոսմի համար նոր խտրական մի պիտի ըլլայ՝ ի մասին կրօնական ազատութեանց, հասարակաց դաստիարակութեան ազատութեան, և որ աւելի ծանր է, կղերական ընկերութիւնները և վանքերը ջնջելով ու անոնց ստացուածքը յարգելու։ Ընդդէմ այս կարգադրութիւնները և ոսոր նման ուրիշ աղաքաւորական ծրագիրներ պատրաստուած ու առաջարկուած են, որոնք յետ ոչ բազմաց ի գործ պիտի դրուէն ըստ ամենայն երևմանց։

Ի ներկայութեան իրաց այս անակունքի վիճակին իշխող զմարդէ թագուհին՝ Վաղդիոյ Բո քաղաքէն ուր ապաստանուած է, երկար բողոքագիր մը գրած և յուղարկած է Սպանիոյ ժողովրդեան։ Այս բողոքագիրն մէջ լայն վեհափառութիւնը՝ ի մէջ այլոց, կըսէ թէ իւր իշխանութիւնը՝ որ աստուածային իրաւամբ հաստատուած է, չիրար նիւթական զօրութեամբ ջնջուի, և թէ վեհաձեռն դաշնակցի մը՝ այսինքն Վաղդիոյ երկիրը ապաստանուած է որ պէսզի հարկաւոր եղած անօրէնութիւնները ի գործ դնէ Սպանիոյ թագաւորական գահին վրայ ունեցած իւր իրաւունքը անմաս իւր որդւոյն փոխարեւոր։

Մարտի յեղափոխական ժողովը այս բողոքագիրը Սպանիոյ մէջ հազարաւոր օրինակներով ցըրուել տալէ ետեւ, բաւական համարեցաւ Վաղդիոյ օրագրին միջոցաւ պատասխանել թէ, որովհետեւ ժողովուրդը վեհապետաբար՝ այսինքն իրեն ինքնիշխան տէր դատեց և դատապարտեց Վաղդիոյ թագուհւոյն գործքերը, պէտք է որ անոր զրուցած ներուճ դատաւորն ալ նոյնինքն ըլլայ։

Իսկ բողոքագիրն մէջ յիշուած վեհաձեռն քաղաքի խօսքին համար, փարիզի Լեֆապար օրագիրը կըսէ թէ Վաղդիոյն դաշակողոյս թագուհւոյն դաշնակից չիրար ըլլալէ միայն դաշնակիցը զոր կընամբ ունենալ նոյնինքն սպանիացի ժողովուրդն է, որուն ներկայացուցիչը իւր ընտրելու կառավարութիւնը պիտի ըլլայ։ Յիշեալ լրագիրը կը յաւելցնէ թէ Վաղդիոյն իւր սովորական հիւրասիրութեամբ և մարդասիրութեամբ ընդունելով իշխող թագուհին, Վաղդիոյն կայսեր կառավարութիւնը ամենին միտքէն չանցնէր իւր չեղբորութեանը փաստի հասցընել, այլ կատարելապէս հաստատուէն պիտի պահէ զայն սպանիական գործոց նկատմամբ։

Սպանիոյ յեղափոխական առժամանակեայ կառավարութիւնը արդէն հաստատուեցաւ, ու գործադիր իշխանութիւնը Սերանո և Բրիմփօրպետաց յանձնուեցաւ։ Բայ ի Վաղդիոյն Վիսցեալ Վաղդիոյն, միւս տէրութիւնները տակաւին պաշտօնական կերպով չճանաչեցին Սպանիոյ յեղափոխական կառավարութիւնը, այսու ամենայնիւ իրենց դեմ պահները թող տուած են նոյն կառավարութեան քով-զոր անտարակոյս պիտի չյապաղին ի պաշտօնէ ճանաչելու և ընդունելու։

Ըստ իր ներքին գործքերը յաջող վիճակի մէջ չեն, հասարակաց դժգոհութիւնը երթալով կըծանրանայ Պոնտիֆիկալի, Վաղդիոյն և Վիսցեալ մէջ։ Այս ազդայնութիւնները կապահանջեն որպէսզի հոսն պարիսյի արուած ինքնօրինութիւնը և ուրիշ քաղաքական արտօնութիւնները իրենց և չնորհուին։ Պոնտիֆիկալի մայրաքաղաքին՝ այսինքն Բրակայի մէջ

մօտերս խոռովութիւն մի պատահեցաւ ի պատճառս ազդայնի հրապարակական ժողովոյ մի, զոր աւստրիական զօրքը ուղեց արդիւնելու։ Հետեւեալ կոն մի տեղի ունեցաւ, որուն մէջ շատ մարդիկ վերաւորութեան, և քաղաքը արտաքայ կարգի զգուշութեան ներքէ դրուեցաւ։ Այսպիսի խոռովութիւններ Վաղդիոյն մէջ ևս կըսպասուին։ Ուր վեհաձեռնի պաշտօնէից խորհրդէն ամենին զոհ չեն և սաստիկ զրգուրութիւն մի կըտրէ ժողովրդեան մէջ ընդդէմ անօրէնութեանց կայսերական կառավարութեան։ Ուրուն խորհրդոյն հետեւելով՝ Վաղդիոյն և Վաղդիոյն վեհաձեռն կայսրը ետ թողուց զճանապարհորդութիւնը զոր պիտի ընէր Վաղդիոյն մէջ յայցելութիւն իւր ժողովրդեան։

Վաղդիոյն-Լամանուէլ թագաւորը՝ որ ընկերութեամբ մօսիւ Մէնապրէա և մօսիւ Վամպրայի-Տիսի իւր երկու գլխաւոր պաշտօնէից Վաղդիոյն և անց, անձամբ պիտի քննէ և պիտի խմանայ խտաւրոյ հարաւային նահանգաց կայսրութիւնը և անոնց կարօտութիւնները, որպէսզի հարկաւոր եղած բարեկարգութիւնները ի գործ դնէ ի պաշտօնէ իշխեալ ժողովրդոց։ Ինքնեցայի կենցաղագէտ անձինքը շատ կըգոզեն խտաւրոյ թագաւորին այս ընթացքը և իւր ճանապարհորդութիւնը ի Վաղդիոյն, ուր Վաղդիոյն խոռովայնութիւնը մեծ վնասութեան մէջ կըգտնուին ի պատճառս Սպանիոյ դէպքերուն։

Ընդհանր 839 թուով Վաղդիոյն և Վաղդիոյն վեհաձեռն զրաւարակուած մը յոռուածոյն մէջ՝ Վ. Պոնտիֆիկալ Վաղդիոյն Սուլթանիէ գարոյն հիմնադրութեան օգտիցը վրայօք խօսելով զրուցած եմք, թէ անոր վերապահութիւնը Վաղդիոյն գետնի վրէ, մօսիւ Վաղդիոյն յանձնուած է։

Մեր այս աստիճանը սխալէ եղեր։ Ուստի յիշեալ գետնապատան խնդրոյն համեմատ՝ կըփութամք ծանուցանելու թէ Սուլթանիէ գարոյն Վաղդիոյն գետնային վերապահութեան ներքէ չեն ամենին, այլ կայսերական անկախ վարժարան մըն է ընդ վերապահութեամբ օսմանեան կառավարութեան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԱԶԳԻՆ ԱՐԻՒ ՎԻՃԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

(Ծառուհալութիւն) (1)

Այս մեր հարցման կըթողուր որ Մաւրի թղթաւ կիցը պատասխանէ։ Ահա առիթ նոյնին նամակը, որուն վրայ մեր ընթերցողաց մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք։ «Կարէն 3 Մարտ 1863»

«... Խմբագիր»

«Բաւ զիտնալով որ հայրենեաց ճշգրիտ համբանները հայրենասիրաց շարունակ տիրութիւնն են, ուստի ահա առիթ ևս ալ երկու տարւած մէջ հայրենեաց ծոցը դեգիւրելու ձեռնարկ յարմար հարուստ համբաններ ունիմ ձեռք համբաւ Հայաստանի Մամիկոնեաց աշխարհէն, համբաւ Արեւելեան և Վարդիւնեան աշխարհէն, համբաւ բարձր և ստորին Հայոց աշխարհներէն, վերջապէս այնչափ համբաւ որ դուք ալ ըսէք բաւ։

«Այս կողմերը բաւական տունն է որ կըշարժուային, սակայն առանց ցատոյ չեն կրցած անցնիլ այն պիւրջաղանակ մտայրեր, որոց վրայ գերեզմանական խորին լուրջութիւն տիրած է, և տեղայն բնակիչ ազգային տիրութիւն և գերեզմանական վիճակի ենթարկուած են նիւթապէս և բարոյապէս։

«Գարոյններ չունին, և կեղեկներ և ոչ ամեն գեղեցիկ կարգացող 0/0 1 մասով կըընդունեն, վիճակին խեղճ ճշդեալ։ վերջապէս ողջ կենօք կամաւ մահուան

(1) Տես լրագրոյ 841 քիւն։

ախլոյտ, մեծաւ մասամբ հոգեւոր և կրօնական միտքաւորութիւնէ ալ զրկուած։ Գերշնու չընկալներն ալ բաւական ազգային հաստատուններ ունին որոնց վիճակը վերիններէն ցաւալի։ Այսպիսի, Վաղդիոյն, Խնուս թշուառութեան և խեղճութեան մասին տաւջին երկուսին հետ միջեւ յաղթանակը իրենց կըտանին։ Սղերդէն տանելով մինչեւ Վաղդիոյն սահմանին մօտեցած հաստատուն անկեալ ազգայինը զուրկ յուսմանէ, զուրկ ի գիտութեանէ, զուրկ մեծաւ մասամբ ի հոգեւոր միտքաւորութեանէ, զուրկ և միանգամայն և որ մեծն է օրական պարկէն։

«Մամիկոնեան Տարոնոյ աշխարհէն բնակիչ ազգայնոց կեանքը զիտք, ինչ գրեմ, այս աշխարհը կարծես անեղձ գրոշմ ունի իր ճակատին վրայ, ամեն թշուառութեանց մայր ըսուելու համար և ոչ պակաս բան մը չունի։ Վաղդիոյն և Վաղդիոյն մէջ ազգայնոց իրենք տիրութիւն, ուսումնական և բարոյական կենաց անուղղ կամաւորութիւն մէկից զրուած, նիւթական ապրուստ՝ ան ալ 0/0 5 ըստ արժանւոյն հայթայթողներ դժուար կըգտնուին։ Որչափ անգամ աշօքս հանդիպեցաւ և տեսայ Հայ հասակաւոր օրիորդներ՝ որ մերկանգամ առ ամօթոյ չկարենալով զուրս կըլլալ իրենց գետնապատան թոնիրներուն մէջ կըսալ՝ ըստին, այս աշխարհէն մէջ ազգային ցաւալի խեղճութիւններ շատ ունին, որոց ամենը միտքի չեն կամիր գրել։

«Ս. Կարապետի վանոց վանական խորհուրդը ընտրուած և գերաւ։ Խորհուրդին հետ առայժմ համամտաբար գործելու յոյսեր կըտեսնուին, 66ին երկրաշարժէն վրած վանոցը զարոյցը գեաւ կառուցուած չէ, միայն վրան վայ»

տէ (էօթմէ) մը չինուած և միջը քանի մը դաստառներ կըգտնուին առ ժամ։ Արեւելեան և Վարդիւնեան վարի և վերի Բասենի ազգայնոց վիճակները բաւական անեղձ կըգտնուին, բայց բնակիչ ազգայինը դեռ Նոյնեան դարուն մէջ կապին, զարոյց՝ ուսմանը և այլն ամենին չկայ։ Օրերս Բասենի առաջնորդին փոխուել և նորէն հաստատուելը կըընեն, փոխել և անորէն կարգելը ազգայինը արշուժեան բարձր տնօրէնութեան յանձնուած է, բայց այսչափ միայն հաստատուելու որ յիշեալ և կեղեցականը ցարդ իր ձեռնհաս վիճակին մէջ բնաւ ազգային դաստիարակութեան հոգը մօրէն անգամ անցուցած չէ, իր վիճակին մէջ տեղ մը զարոյց մը չկայ, մանաւանդ որոյն Մաղիստրոսի վանքին սէս հաշակաւոր վանքի մը մէջ ցարդ ինչո՞ւ ունենալու չէր աւելոր ժառանգաւորաց զարոյց մը՝ որ իր ամեն յարմարութեամբը առատութեամբ և հարստութեամբ մեծապէս այս նըստապիւն կըծառայէ, թէպէտեւ սոյն կրօնական ուրիշ ազգային իրաւանց պաշտպանութիւնները վիճակայնոց բերնին ի բողոքմ գէսս ըսած են՝ զուրկութեամբ, բայց ըստ իս անկաւ այնչափ անձնուրութիւն մը չէ որչափ որ է ազգային մանկուոյն դաստիարակութեան մասին եղած հոգը։

Կըթուրանք նաեւ օրինակել հոս Երուսաղէմայ Սիօն ամառաւոր Փետրուար ամսոյ մէջ հրատարակած փորձի յօդուածը։

«Կիլիկիոյ վիճակն, այսինքն Զլիթուն, Մարաշ, Անթիոյ և այլ քաղաքներէն և գիւղերէն 1604ն առիկ բարեպաշտ ուխտաւորք յաղորդութեամբ սուրբ աթոռս հասան, և տակաւին շատերն ալ գտու են։ Այս Զեր»

209. 231. 2.

ᑲ ᑭ ᑲ ᑭ ᑭ ᑭ ᑭ

Բարձրապատիւ Խըտիվին Կ. Պօլեւէնյէղիպտոս ողջամբ վերադարձին տւթիւ եղած հրապարակական ուրախութիւնները և մեծածախ շքեղ լուսաւորութիւննները արդէն յայտնի են մեր ընթերցողաց : Այս ճրագւղատութեանց առաջին զիշերը՝ երբոր Փոխաւքայն կառքով կը պտըտէր և կուրախանար իւր ժողովորդեան ջերմասանդ սիրոյն անկեղծ ցոյցերը տեսնելով, եղեռնաւոր մի բարձր տան ժը պատուհանէն Նորին Բարձրութեան կառքին վերայ հրալից ուումբ մի նետեց , որ բարեբաղդաբար չճայթեցաւ . ուստի ամենէին փնաս մի չկրցաւ պատճառել : Փոխաբբայն բանի տեղ չդնելովայս դաւաճանութեան վատ փորձը , իւր վեհանձն քաջատրտութեամբը իւր պաղտը շարունակեց և յետոյ Վահիբէ դնաց :

Այնպե՛ս ամսոյ 11-ին երբոր վերադարձաւ յԱլէք-
սանդըիա, ամէն աղգաց ժողովուրդները փութացան
դատ դատ պատողամաւորութիւններ յուղարկել, որ-
պէսզի իրենց անկեղծ խնդակցութիւնը յայտնեն
բարձրապատիւ Խըսրովին՝ յիշեալ զաւաճանութենէն
անմիաս միալուս համար ։

Այս առթիւ Աղէքսանդրիոյ Հայոց ազգին կողմանէ եւ չորս մեծարդոյ անձինք՝ Ն. Բարձրութեանը ներկայանալով, ժողովրդեան սրտին ջերմեանդ ուրախութեան հաւաստիքը ամենախոնարհաբար մատուցին անոր: Փոխաբայն մարդասիրութեամբ ընդունեցաւ մեր ազգային պատգամաւորները եւ ըսաւ. «Քոհմ Հայոց ազգին հաւատարմութանցոյցերէն՝ նմանապէս շատ շնորհակալեղայ ձեր տեսութենէն»:

Մեկտեմբերի 11ին Մզեքսանդրիոյ ազգային վարչ-
չութեան կողմանէ գերատէր խղճատիտ արքեպիս-
կոպոսը հետադրով Վահրէէն հրաւիրուած ըլլալով,
հետեւեալ առաւօտուն խիստ շքեղ և հանդիսաւոր
պատարագ մատոյց Մզեքսանդրիոյ Վոզոս-Վետրոս
եկեղեցւոյն մէջ՝ ի ներկայութեան բաղամթիւ Հայ
և օտարազգի ժողովրդեան Ս. պատարագը լմըննա-
լէ ետեւ՝ զոհաբանական երգեր երգուեցան, և օրհ-
նութիւններ ու անկեղծ բարեմաղթութիւններ եղան
վասն երջանկութեան կենաց բարձ. փոխարքային ։

Դամասցոս թիւնները վերջանալով՝ զերադատել
Դշնատիոս արքեպիսկոպոսը եկեղեցական փառաւոր
Թափօրել առաջնորդարանը ուղեորեցաւ , ուր տեղ
նորէն օրհնելով դարձրաւ . Խրտիվը , անոր զահա-
ժառանդ իշխանազն որդին և փոխաբայական բոլոր
ընտանիքը , մանկանց քաղցր երգերով ջերմոնանդ
մաղթանք եղան առ Աստուած վասն բարօրութան
բարձրաւ . Իսմայիլ փաշային . և այս առթիւ կեցցէ-
ներու աղաղակները մինչև յերկինս բարձրացան :

մեռանդ, ու խտաւորները իրենց հետ քանի մի նամակներ
բերած են", Լայլն, իղսի և իլյաւիւր :

«Այս լուրերը խիստ ուրախական են և նամականերու մէջ հրատարակութեան արժանի տեղեկութիւններ չափ կային, ամսաթերթիս տպագրութիւնը արդէն: Ըրացած լինելով կըթողումը ուրիշ ժամանակի: Միայն այսչափը կըսեմք, որ բոլոր նամակները միաբարբառ Ուսումն կազաղակին: Աթոռայ կարողութիւնը այնչափ կըներէ որ միայն դասական գրքեր կ'ուզարկէ, ինչպէս առաջ ալ զրկած է: Բայց երանի թէ Աղշային կեդրոնական Աւրջութիւնը ևս գոնէ մի քանի հատ ընտիր գատտիա ըակներ զրկէր: Արդարեւ շատ դաւալի է և ողջային զգացմանց զէմ, եթէ դատտիրարկութեան կողմէն ան խնամ մնայ այն ժողովուրդը, որ թէպէտ ինքն ան ձեռնհաս է, բայց իւր կարօտութիւնը զգալով կըգոչէ այսօր. «Ո՛վ Այթիւն, հէգ հայրենիք, քո թշուառութեանդ միմիայն դարման ուտումն է, ուսմամբ միայն կրնաս ստանալ քո յառաջադիմութիւնդ և ուսմամբ միայն կրնաս սլահանել քո առաջին զոյրութիւնդ»:

Հարկ չենք համարիր հոս ուրիշ այսօրինակ տխուր նկարագիրներ մեզ բերել, ընթերցողը գիտե՞ արդէն որ մեր ազգային լրագիրները նոյնը չարունակ մեզի կը հաղորդեն : Արդ մեր խեղճ ազգայինք իրենց տխուր և ողորմելի վիճակէն յուսա՛հատա՛լ ձեռքերնին դէպ 'ի մեզ երկնցուցած սպառա՞նքի աջօր ու՛նեմի՞թն կրկան չեն . . . և միաբարբառ Ուսումն կարգապէս :

Ո՛հ, կրնա՞նք արդեօք անոնց տխուր և դառն վիճակին վրայ կարելի է աչք չնայել, կրնա՞նք արդեօք անոնց ստղատանայ ձայնին անտարբեր մնալ. բայց ո՞վ

Հոգեւոր հանդէսը այս կերպիւ ըմբռնալէ ետեւ ,
հանդիսականաց ուրախութիւնը դինիի բաժակնէն բոլ
սրահուեցաւ . զորս յոժարամիտ պարսպեցին 'ի կեն-
դանութիւն բարձրապատիւ Խըռիւլէն :

Պմոռնանք դրուցելու թէ աղքատները ևս անմասն չլինային այս ընդհանուր բարեփոխման և քանդվող Պոռն-Պետրոս եկեղեցուն բակը՝ առաւօտեան ժամասացութենէն սկսեալ մինչև կէսօր՝ աղգին կողմանէ առատ վիս և հաց բաժնուցեալ բազմաթիւ հայ և օտարազգի աղքատաց՝ առանց խնայութեան :

Բարձրագույն ֆոխարքայն՝ որուն հայրական լեհ
դթուծիւնը յայտնի է ամենուն, ներկայ Հոկտեմբ
բեր ամսոյ 1ին հաճեցաւ 8000 զուրուշ եղիպտա
կան ողջ զբամ յուղարկելու Աղէքսանդրիոյ աղգային
վարչութեանը՝ աղքատաց բաժնուելու համար :

Բարձրագույն փոխարքային անձին դեմ եղած դաւաճանութեան չյաջողութեան բարեբաղդ առթիւը՝ Այգեքսանդրիոյ եւրոպայի բնակիչները նս ինքակցութեան ուղեքձ մի մատուցին՝ Կ. Բարձրութեանը, Այս ուղեքձը՝ որուն մէջ հաղարէն աւելի ստորադրութիւնք կային, յատուկ պատգամաւորութեան մը ձեռքք յանձնուեցաւ Եդիպտոսի վեհապետին, որ շնորհակալութեամբ ընդունելով զայն աշխտէս պաշտօնաւանեց ։

«Պարոնայք, դերաբողոքայ հմ յոյժ սրտառուէ և ան-
կէղճ յայտարարութեանը՝ զոր կենն ինձ այսօր Սղեբ-
սանդիւղայ եւրոպայի բնակիչները: Արնամ սպահակցնեկ
զմեղը, Պարոնայք, թէ այս ցաւովի գէպրին պատահ-
մամբը հանդերձ՝ պիտի չզաղաչւիմ հոեկեալ այն շաղին
ըզր ևս պատրաստած հմ: Այս շաւիղը՝ յառաջագիտու-
թեան և բաղաբախկութեան շաղին է. որուն մէջ յա-
սան երթալով պիտի շարունակեմ իմ Զանգ՝ Եղիպատ-
սի բարբորութիւնը ապահովցնելու համար»:

Ճամանակէ մը 'ի վեր կը զորոյցուի թէ բաղամթիւ
Հայ ընտանիք թէ՛ Կ. Պօլսէն և թէ՛ խորբաստա-
նի ուրիշ քաղաքներէն միտք ունին և կը պատրաս-
տուին Լւմերիկայի հարաւային նահանգները դաղթե-
լու ։ Եւս զրոյցին մինչև ցայսօր կարեւորութիւն մի
տուած չէինք . սակայն կերելի թէ, բոլորովին անհիմն
չէ, ինչպէս կը տեսնուի հետեւեալ յօդուածէն , զոր
կը կարդամք 'Նիւ Լորք Թայմզ' լրագրոյն թիւ 5284
և . ներկայ տարւոյս Օգոստոսի 31 թերթին մէջ :

«Կ. Պօլսոյ Հայ պարօնին մէկը այս քաղաքս հասաւ՝ 200 դաղթական ընտանեաց համար հարաւային նահանգաց մէջ տեղ մը դտնելու : Սոյն մարդը երէկուան օրս բոլոր իւր քաղաքակցացը՝ որոնք հոս կը բնակին , ուղերձ մը տուաւ.Է իմացուց Կ. Պօլսոյ բոլոր Հայ բողոքականաց ետոնդպին փափաքը , որոնք կը գիմնին Լմերիկայի կառավարութեան՝ կրօնա-

պլիտի պատտախանէ անոնց ճայնին . . . : — Ոչ էս , ոչ
դուն է ոչ ան . Հապա ամենրո աշ, լոշար աղղը , աղղին
լովանդակութիւնը . . . :

Մենք կը փախարկինք որ ազգային ընդհանուր Վարչութեան հըզօր պաշտպանութիւնը մինչև անոնց մանաւանդ անոնց վրայ տարածի : Մենք կը փախարկինք որ մեր այս իւրզճ ազգայնոց մէջ կարելի եղածին չափ ուսումն և կըթուփին ծառայի . որպէսզի անոնք մարի մշակութեամբ սխաւին և զոսն իրենց տխուր վիճակը և վայելեն ան ամեն առանձնաշնորհութիւնները , զորս ուսումն և կըթուփին միայն կընտրէն . որպէսզի ունոնք նաև ուսումնար և կըթուփեն վիճակը բարելաւեն , և Հայ ընտանիքին ընտրր անդամներ կազմեն :

Սղգալյն Սահմանադրութիւնը որո՞ւ համար հաստա-
տելիք արդեօք . միթէ միայն Կ. Պոլսոյ և քանի մը
քաղաքներու Հայոց համար , որոնք մեր ազգին ամենա-
փոքրիկ մասը կըներկայացնեն , չէ՞ որ նաև մեր բոլոր
դատաւարնակ ազգայնոց համար : Սահալյն անոնք Սահ-
մանադրութեան ոգին և սկզբունքը ըմբռնելու համար
բաւական իմացականութիւն , բաւական հմտութիւն և
կրթութիւն ունի՞ն :

Արեմն աղգային Վարչութեան անմիջական պարտքն է ամեն բանէ տառջ անոնց մէջ ուսման և կրթութեան սկզբնական տարիքը դռնէ ծառակելու միջոցները դրա- նել, եթէ ոչ՝ առանց ասոր շատ դժուար չըսենք՝ ան- կարելի պիտի ըլլայ Սահմանադրական օրինաց տակ դա- նոնք ենթարկել:

Ուրախ ենք ըսելու որ շատ բացառութիւններ կան

կան աղաառութեան համար երկիր մի ուղեւոր. և քսաւ թէ ամբողջացի միտնտարն երբ՝ Ամբիկայի հաբուային նահանգն երբ ցուցուցած են իրեն, Սթըքը կրական եղեքքը դանուած երկիրն երբ կլեմային բարելաւութեանը համեմատ :

«Վճռերիկայր դաղթականութեանց մէջ՝ այս նոր և փափուքելի պատեհ առիթ մ'է ։ Հայերը Յաբեղա կան ցեղէն են, հաւատքով քրիստոնեայ, բայց դաւանութեամբ կը տարբերին թէ՛ բողոքականներէն և թէ՛ պապականներէն ։ Հայերը երկար ժամանակէ 'ի վեր Պարսից հպատակ են, ասոնք խոհականութեան և իմացականութեան տէր ժողովուրդ մի են», իրենց գրականութիւնը ընտիր է և շատ երեւելի գիտուններ ունին, ասոնք Տին ժամանակները հարաւային Նշրուպիոյ զանազան կողմըր գաղթականութիւններ հաստատեցին և աւելի բարձրութեւն են Նշրուպիոյ հաճիստանի երկիրներուն մէջ ։

«Այս գաղմթականութեան փափաքը եթէ յաջդի,
ինչպէս որ կը յուսանք որ կը յաջուի, անտարակոյս
պիտի տեսնենք աղաղակին մէջ բաղմամբիւ Հայեր,
որոնք անոնց օրինակին պիտի հետեն : Ասոնք
հաստատապէս կրնան դառնիլ իրենց բնակութիւնը
Վիքթորիայի, հարաւային Քարօլինայի եւ Նորթլայի
մէջ. որոնք կը մատուցանեն իրենց՝ յաջողութիւն,
ազատութիւն, երջանկութիւն, առողջութիւն եւ նիւ
թական զարգացում» :

U. U. Z. U. P. N. S. J.

Իշխման Զայոց հասարակութիւնը իւր երկու պատճառներով անգամայն երբեք չի կրնար զօրացնուիլ անհրաժեշտ փոփոխութիւններով։ Սեփական փափակութեան աշխարհը իստակելի հիւպոթոտարանիւ երկրորդ թաղանթի մէջ աղնիւ, առաքինի և աղքատներ անձ մըն էր, թեթեւ տեսնուէր մըն մահաբեր ջերմէ մը բռնուէր, և անցեալ շարժու երկու օրուան մէջ առկայ տուած փոփոխութիւն հասակի 52 ամաց, անմիջական սուղի մէջ ձեռքով իւր ընտանիքը և զաւակները։

Երկրորդ կորուստը ոչ նուաճ ցաւալն է կսկծալն է, որուն վեհայ կողմամբ ամենքս: Մեծապատիւ Տե-
րապուեան Սարգիս աղան՝ որ աղղային զործոց մէջ
կարեւոր պաշտօններ վարած ու օգտակար ծառայու-
թիւններ մատուցած է, և իւր քաղցր բնաւորու-
թեամբը, բանիրուն զործունէութեամբը և աշխու-
կան վարմունքովը հասարակաց համակրութիւնը
ձեռք բերած և շատերուն սիրելի եղած էր, երկարա-
տե ծանր հիւանդութեան մը զոհ ըլլալով՝ ամառս

այս մասին :

Փոքր Ասիոյ և Եւրոպայի Տաճկաստանի շատ քաղաքներու Հայ ժողովրդեան նկիւթական վիճակը բաւական դժոյցացել է , և կարող են զարատան մը տարեկան ծախքը հոգալ : Սակայն անտարախոյ միւր խօսքը այն քաղաքներուն և գիւղարաղարներուն համար է , որոնց մէջ օրինակի համար 50—40 տուն աղքատ Հայ բնակիչք կը դառնան : Ինչպէս կրնանք սպասել որ անոնք զարատուն մը ունենան , և վարժապետի մը տարեկան ծախքը հոգան . քանի որ անհնարին զրկողութեամբ իւրենց օրական հոյը հազիւ հաւ կարող են հայեթայթեւէ Ռուսիոյ ըստորում իրենց վիճակը շնորհիւ , միլիէ ներելի՞ է որ անոնց զաւակները առանց կրթութեան անբանի պէս մեծնան , միլիէ ներելի՞ է որ բոլորովին զրկուին մարդի մշակութենէ , միլիէ անկարելի՞ է անոնց մէջ դռնէ կարող պրելու չափ ուսումնաւ տարածել . մէկ խօսքով միլիէ որիչ միջոց մը չ'կ'ընտր ըլլալ միւր այս պարագայ տղայոց բարոյական և մտաւարական վիճակը բարւոյ . քիչու համար , որոնք ուրիշ յանցանք չենխին , եթէ ոչ միմիայն որ Ասիոյ նօթքերը ծնած են , և Լ . Պօլսո ծնեկոյ բողոքը ունեցած չեն :

Պատարուն թիւն չունինք ամենեւին կրօնական խնայարկներու միջամուխ լինելու . սակայն 'ի նպատակ մեր յետագայ ընկեր առաջարկութեան' կըսարտաւորինք հասարակ մը խօսք նաեւ մեր եկեղեցականաց վրայ խօսիլ :

Մտազրույթեան արժանի կէտ մը, որ անտարակոյշ
չատերուն ուշադրութիւնը գրաւած է, այն է որ որչափ
մէկը ազդին մէջ լրտաւորութեան շարժում մը կընդմար-
տի, այնչափ նաև մէկը եկեղեցականաց դէմ ընդհանրա-

Յին իւր մահանացու ընթացքը կըքնէ 'ի հասակի իբր 40 ամաց, անմիջեմար տխրութեան և ցաւոց մէջ թողով իւր երիտասարդ լծակը, իւր ծաղիկահասակ զաւակները և իւր ազգականները և բարեկամները :

ԿԱՐԵԱՌԻ ԱՅՈՒՄԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յարգոյ պարոն Կարապետ Ղուկասեան կըծանուցանէ Պիրմաստանի Ռանգուն քաղաքէն որ 'ի Հընդ-կաստան, քե դժբաղդ պարոն Մանուկն Պօղոսեան Ակնցի՝ բնակիչ Խարբերդի, Ռանգուն երբայով եւ այլեւեղ ժամանակ մի մնայէ ետեւ, վախճանէր և կտակաւատար քաղաքի վերջէ՝ այսինքն գալարոն Կարապետ Ղուկասեան :

Հանգուցեալն ինքը՝ իւր քաղման ծախքը վճարուելէ ետեւ, 356 ռուբլի կըմնայ. որոնք 3560 դուրոյի չափ կըմնէ : Ռուստի քաղաք կտակաւատարը իմաց կուտայ ճրագարաւատ քե, վախճանելոյն ամուսնից՝ եւ երբ կեցողանի չէ, անոր որդիք օրինաւոր ստացական մուրհակ մի յաղարկելով առ ինքն 'ի Ռանգուն, կամ 'ի Կարապետ առ Հայ վաճառական ոմն, պիտի ընդունին զիւրեալ 356 ռուբլիք ամբողջապէս :

Իգմիրի Հայոց ազգային վարչութեան զանազան օգտակար անորոշութեանց մէջ՝ յատուկ նշանակութեան և զօրութեան արժանի կըհամարենք տնտեսական շարժական օրնութիւն մի բաժնեւորուող նորոշութիւնը, որ անցեալ ամսոյ 28-էն սկսեալ 'ի դրոժ կըզբուի կանոնադրապէս :

Այս Բաժնեւորութեան սովորութիւնը 'ի վաղուց անտի հաստատու էր մեր սուրբ եկեղեցւոյն մէջ, որ աղքատաց համար յատուկ թաղապի կըպարտէին և անոնց յատկացեալ դանձանակ կար. հետեւեալ ամսն շարժ օրերը եկեղեցւոյնը զբաղական փոքրիկ նպաստ մի, այսինքն 5, 10, 15 և մինչեւ 20 դուրու կըբաժնէր տնտեսաց : Բայց տարիուկէս կայ որ ազգային ծախուց խնայութիւն ընելու նպատակաւ, այս քրիստոնէական բարի սովորութիւնը ընդունու էր 'ի յուսահատութիւն անձար հիւանդաց և խրդաւանց : Այդպիսի այժման վարչութիւնը այս բարեպաշտ սովորութիւնը վերահաստատելով, նոր իւրունք մի ստացաւ հասարակութեան անկեղծ շնորհակալութեանը վերայ : որ ոչ սակաւ միջնորդութիւն կըզգայ տեսնելով որ ամսն շարժ օրերը սուրբ եկեղեցիէն 60-ի չափ տնտեսական աղքատաց՝ իւրաքանչիւրոյն կարողութեանը համեմատ փոքրիկ գումար մի կըբաժնուի և անոնց օրհնութիւնները կընդունուի :

Հնդկաստանէն հետեւեալ յօդուածը յուղարկած են մեզ 'ի հրատարակութիւն. բայց անոր մէջ տրուած տեղեկութիւնները ամենքն ալ ճիշտ չեն երևիր մեզ :

Այն զանգառն և տրուածն ըստ այնմ կ'ուշեցայ :

Մեր ըսածին վկայ են ազգային քաղաքները, որոնց էջերը քանի մը տարիէ 'ի վեր եկեղեցականներու զէմ տրուածն ընդունու և զանգառներով լեցուն են, ամեն կողմէ դժգոհութիւն կըյայտնուի անոնց քաղաքներով համար, մինչև անգամ Հնդկաստանէն, անս Ս. Ս. Կարապետեան քաղաքն 817 թիւը : Կըզանդապիւր որ անոնք ընդհանրապէս տղէտ են, իրենց պաշտօնին անբաւական և կըպահանջեն բարեկերպ և ազգի գաղտնարարութեամբ եւ կեցեցականներ ունենալ :

Մակայն արդար և իրաւացի ըլլանք, և անաշուռութեամբ դատենք : Ինչո՞ւ համար և ինչ իրաւամբ կըընանք սպասել որ մեր եկեղեցականները ուսումնասիրելու և ուղի կ'առնարարութեամբ ըլլան, միթէ անոնց ուղի գաղտնարարութեամբ միջոց մը տուած է ազգը : Մեր խօսքը զլրատուութեամբ մեր քաջանաններուն վրայ ուղղելով՝ տեսնենք թէ անոնց վիճակը նախնական վիճակ մ'է արդեօք, անոնք որ իրենց սրբազան պաշտաման նկատուամբ պատկառելի և անկախ վիճակ մը ունենալ պէտք էին, աւա՞ղ, անոնց վիճակը տեսա՞յ մը մարտցկանութիւն եղած է այսօր, և հետեւաբար՝ բացառութիւնները մէկը ընելով՝ ո՞վ են և ինչ կըթուով հան և դատարարութեան տէր անձինք են որ քաջանայական պաշտօնը յանձն կ'առնեն այսօր :

Այս խնդիրը այնչափ յուղեալ և շատերուն ուշադրութեան և խօսակցութեան նիւթ եղած է՝ որ կըհարկաւորէր մասնաւոր յօդուած մը գրել անոր վրայ : մենք սակայն այսչափ միայն կըտեսնենք թէ մինչև որ ազգը յանձն չ'առնու իւր կողմանէ հոգալ և տալ հոգեւոր քաջանայից

Հատուածք թղթոյ ուրուք, գրեալ յԵրեւան քաղաքէ 'ի Կարապետ առ բարեկամն իւր, 'ի 27 Մարտի 1868 :

... Մեր մայր Ս. Երմիամայ և Կարապետի համար գրեմ : Վեհափառ կաթողիկոսն վերադարձաւ Ռուսաստանու ծաղկազարդ շարժին : մեծ յարգանք ընդունեցաւ Երեւան և միւս օրն ճանապարհէն զեղեցիք մայր Աթոռն : (Երեւան չկարողացանք զիտեալ, միայն կայսեր տեսութեան էր զնայել) : Երմիամայ զուրուղի(1) համար խնդրելու, որ չ'օրհարէր քանի տարիէր տիրած էր և Երմիամայն զրկված էր և հաստատու էր որ զուրուղին իրանցնէ՝ Երմիամայն զբող էր տիրում :

Կատուից վերեւ(2) բաղերի քարահանքով չ'օրհարէր տիրել էր : քիչէր մնացել որ գիւղին էլ տիրութիւն անի : Սինոդն չէր կարողանում յետ առնել : զանաքանիցն ո՞վ որ զողացել էր զուրուղի զաւաճել և ծախել մեծ գնով չ'օրհարեցանք(3) : Այժմ կաթողիկոսի կայսեր մօտ գնալու պատճառն ըստ մեծի մասին այս էր : որ յետոյ առել և սկսելայ նորէն տիրութիւն անել : Մեր եկեղեցիքն այժմ առաջին նման չեն, պատկերազարդութիւն չ'ունին : Բաժնեւորութեան և փրկչական պատկերից աւելի պատկերներ չկան, ո՞չ Ս. Սարգիս և ո՞չ Մարկոս :

Յօդուածք Գրիգոր Եպիսկոպոսն այժմ լինումայ Դարեւ, Գրիգոր Եպիսկոպոսն Երեւանցի՝ Սարգիս վարդապետի հետ գնալու են Բեսարաբիա կառավարութեան համար : Վեհափառեան Գեորգ Եպիսկոպոսն Բաթումեան զաւաճելու Երմիամայն, այն պատճառաւ որ Դարեւ ծովեղծ ծամանակին ո՞րքան քահանայ է ձեռնադրեալ, բոլորին կաթողիկոսն արգելելայ քահանայադրութեանը, նմանապէս Երեւանայ նահանգում Եպիսկոպոսաց ձեռնադրածներն երեսնից մինչ 40 հոգի արգելելայ : պատ-

(1) Նորոգեմ ասի կայուածք իմն սիգաւտ եւ սանմանափակ, որ բերէ առաւոյ խառ 'ի կերակուր անասնոց :

(2) Մատուռ ասի սրբատաշ քարամբ կառուցեալ յիշատակարան 'ի վերայ անկեալ գորաց Ռուսաց 'ի պատերազմին ընդ Պարսից : իբրեւ 3 մղոնօք հեռի է Երմիամայն ընդ հիւսիսիւ առ մանապարհաւ Խաւքիդի : որ տաճկերէն ասի՝ Մալադուրսուն :

(3) Ոչ այնքան ամօրայի՝ որքան զարմանալի ոճին գողութեան 'ի պարապեալ տանէ, ո՞ւմ անկանի կարծել՝ երբ ոչ աշխարհական պաշտօնատարի 'ի զնորն անգղոյ կառավարութեան ըստ կերպի վանաց Չոնդայոն Պարսկաստանի, ռուստի անպակաս արհաւիրք լիցի սա քերես օրինակ՝ առ 'ի բաց հանել զաշխարհական անդամս 'ի հոգեւոր կառավարութեան տան :

նիւթական վիճակը անոնց պաշտօնին տրամադրութեան համեմատ, պէտք չէ ամենին սպասել կրթեալ և բանիւրուն քահանաներ ունենալ մեր եկեղեցւոյ մէջ :

Իսկ բարձր եկեղեցականներու, այսինքն ամեն տարի ձանի վարդապետներու զաւաճելու մեզ տրուած տեղեկութեանց համեմատ՝ կ'անանք որ արդի ժամանակս մէջ կրթեալ և բանաղէտ վարդապետներ թիւը շատ քիչ է : Եթէ մեր Զմիւռնիոյ վրայ դատելու ըլլանք, Կ. Պօլսոյ Ս. Պատրիարք Զօր Զմիւռն մեկնելն 'ի վեր հմուտ և կենցաղազէտ վարդապետ մը չ'ունենանք, հետեւաբար Զմիւռնիոյ ժողովուրդը շատ ժամանակէ 'ի վեր զրկուած է օգտակար քարոյիչէ : Եթէ Զմիւռնիոյ համար այսպիսի վարդապետ մը հազիւ կըգտնուի, բացառութիւնները մէկը ընելով, արդեօք ճանապարհները ինչ հմուտութեան տէր են : Մեր պիտի առարկեն հաւանականաբար որ՝ եթէ ձեռնարկենք և բարձր զարգացնէր չ'ունենէր, ունինք սակայն զանազան ազգային վանքեր, որ վարդապետը կըկրթուին և կըստարարուեն :

Ճշգրտեալ վանքերու վրայ կըկարգենք քանի մը խօսք խօսել :

Գիտենք որ Երուսաղէմ վանքն զատ՝ տակաւին ուրիշ վանքեր ունինք Հայաստանի մէջ :

(Պիտի շարունակուի :)

*Գերապատիւ Գեորգ վարդապետը՝ զոր ժամանակ մի Իգմիրի փոխառաջնորդ ունեցանք եւ այժմ Սրբաշուս վանուց վանահայր է, հմուտ, կենցաղազէտ եւ ուսանական եկեղեցական մըն է :

Ճառն որ առանց Սինոդի դիտութեան եւ եղած(4) Գերապատիւ Սարգիս արքեպիսկոպոսն վեհափառ կաթողիկոսն ուղղում էր ուղարկել 'ի Կ. Պօլսոյ պատրիարքութեան համար : բայց չկամեցաւ զնալ զանազան պատճառներ տալով : այժմ տեղակալութեան պաշտօն է կատարում Երմիամայն : վարդապետներին թողունք, Բաժնեւորութեան չեալ : ...

Կաթողիկոսն Երմիամայ մայր սեղանի կողքերէ երկու սեղանն և երկու խորանն քանդելայ, յետաքաշում գէպ 'ի քամալի փարշն՝ վանքն մեծացնելու համար և սկսել են շինելն : Վարդապետաց խորհրդի ղեկին նորէն օթախներ են շինում, որ երկու Երմիամայն(5) լինի : և նոր զագէթ պիտի տպեն Երմիամայն, 30 կամաւելի թերթից պատկերազարդ : նիւթն ասեն կ'ընեն հին ազգային պատմութիւն : տարեկան 12 հատ, և զինն երեք մանէթ : (6)

Տեղութիւնն Սիրաւոյ սուգ(7) անուն դատարան է հաստատու, որ ամենայն տեսակ բաների վերայ իշխանութիւն ունի, զորակաւայ վերայ ևս, ամեն օր և ամեն տեսակ մարդ կարող է զնալ եւ դատարանը նորա դատողութիւնն և վճիռն նկատելու համար : առանց արդելման : ժողովուրդն ևս ձայն ունի՝ որ եթէ դատարան սխալ գատի և սխալ վճիռ տայ, կարող է ներհակել, և դատարան համատեղեալ ըլլում : Այս դատարանի ծառայողներն մեծից մինչև փոքրն Վարդապետի և Թեփլիցի Հայք են : Թուրքերն և Ռուսներն շատ նախանձ են տանում, որովհետեւ բոլոր Երեւանայ նահանգի դատարանատեղութեան 20 հոգի ծառայող Ռուս շինելու բոլորն Հայք են : Այս նոր դատարանն շատ շուտ և շատ արագ վճիռներ է տալիս, առաւել պարտքերի համար երեք օրվայ միջին կ'վերջացանի : պարտականի տուն, տեղ, բաղ, ինչ որ ունի բոլորն ծախել կուայ և պարտքաւորը գումարն կ'ընի : և թէ պարտականն ոչինչ չ'ունենայ, պարտքաւորն պիտի կէս գումարն ընծայել տէրութեան, և կէսն իսկոյն զանաքանիցն ստանայ առանց երկար զբաղութեան : և պարտականին կուղարկեն տէրութեան զօրծառներն աշխատելու, մինչ տէրութեան գումարն լցնէ :

Բնու չեալ ասեալ, Երեւան բաւական լուսաւորութիւն և Երեւանցիք լուսաւորութեան միջում փայլում են : այսինքն հասարակութիւն ոտքերի չարմայ կարողն վերջ վերաբերուն, վզի աղւորն, գօշի մանիշէն(8), շապիթ, զգակն Երեւանցական, մանր մատանիք, սալահալ օսկէ զնշով, թեկի կոճակներն ոսկի, ձեռքին աշխիւ փայտ, անուշահոտ իւղերով մաղերն սանտրած պապիւրոս (չուրուք) բերին, հետեւանց ցոյց է տալիս մին երեւել անձն : ... բայց երբ մտնեալ մեզին միջերի խաղալէ ձայն է դալիս, վա՞յ մեր Երեւանցու գլխին : որ ամենին չեն կարող հարստանալ, ցաւալի է նորանց ամենի վերջն : (9)

*Յայտնի է մեր ընթերցողաց քե գերա. Հասան-Չալայեանց տէր Սարգիս Ս. արքեպիսկոպոսը արդէն Կ. Պօլսոյ կըգտնուի : բայց ոչ իբրեւ Պատրիարք Կ. Պօլսոյ, այլ իբրեւ հոգեւոր պաշտօն ըստանձնալ կարողիկոսական տեղակալ : Ծ. Խ.

(4) Օրհնեալ է Ստուած քաղցրալուր ձայնիս, երանի քե յամենայն վիճակ ազգին, մանաւանդ 'ի Պարսկաստան Զոնդայ, հեղոյր եւ այս առտուածապարգէն շնորհ : յայնժամ հաւատում շինութեան մարտիրոսեան եւ մանաւանդ պայծառութեան եկեղեցւոյն Գրիգորոսի եւ դնումն նորոյ հիման վերանորոգութեան տան ազգիս : Այսու հանձնարեղ սկզբամբ մարաքաւ Բոնաբարտ կայսրն Գաղղիոյ՝ ապանովել ըզտիրութիւն իւր եւ անդորրել գծողութեան :

(5) Եւտածանի բառը Ռուսական՝ մեկնի մեզ երկփեղիկեան կամ երկկարգեան :

(6) Երբ ձրի բաժանիւր յագգս իբրեւ պարգէն 'ի սրբոյ Արտոյ՝ քուի մեզ քե առաւելապէս քան զգնոյն արդիւնաւորիւր :

(7) Ռուսական բառը Միւրաւոյ սուգ՝ նշանակէ հաշտարար ատեան կամ դատարան :

(8) Մանիշէն ռուսական 'ի մեզ ասի սինաբանդ կամ յանգակիթ զգեստ ինչ արտաքնայարդար :

(9) Ո՞ր է վիճակ տան ազգիս՝ որ օտարոտի նորաձեռնութեամբ ոչ վատարեալ : յորմէ երբ անագան ժամանակաւ ոչ զգուշացի, փոխանակ մկանց 'ի ջեբն, կերցաւ ունի բնակիլ 'ի տան, 'ի հոգին եւ 'ի մարմինն :

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏՆԵՆԻ
ԺԻՒՊԼԱՍ

Այս պատուական վիպասանութիւնը, որ Լըսաժ Գաղղիացի համբաւաւոր մատենագրին ընտրեալ գործն է, Գաղղիէն յետէ Հայերէն մարտի արշար-հարարի բարգմանութեամբ յարգոյ պարուն Ս. Կ. Չալոյիսեանի եւ տնօրէնութեամբ յարգոյ պարուն Յ. Մ. Գաբրիէլեանի :

Ուրաժալ 768 երեսէ բաղկացեալ, եւ Կոստանդնու-պօլիս Արամեան գործարանը մարտի տպագրութեամբ ՚ի յոյս ընծայեալ զիրք մըն է. որուն մէջ ընթերցողը գոաւաւորեալ հետ միացեալ խիստ օգտակար ու բա-րոյական վիպասանութիւն մի պիտի գտնէ. վիպասա-նութիւն՝ որ ընդարձակ հանճարով մի մարկային կեանքը իւր բնական մեղմութեամբ կը նկարագրէ, ե-րիտասարդութեան անփորձութիւնը եւ անորմէ ծագած աղտոները կենդանի օրինակներով յառաջ կը բերէ եւ պատուական խրատներ կու տայ :

Այս օգտակար մատենը Կոստանդնուպօլսոյ գրա-վաճառաց քով կը ծախուի ՚ի գին 3 արծար Մեհիտիի :

ՂԱՐՈՒՆԵՆ ԵՒ ԵՆՍԵՆ

Թուոյ՝ Արգարտ բազմաթիւ Հայոց եւ քարոզութիւնը սրբոյն Թաղէի առաքելոյ :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՐՈՑ ԱՂՈՒՆԵՆԻՑ ԵՐԿԻՐ

Յօրենալ ՚ի Տ. Եսայի Աղուանից կաթողիկոսէ Հասան Զաւարեան :

Այս երկու փոքրիկ պատմութիւնները մարտի տը-պագրութեամբ ՚ի յոյս ընծայուած են յերոսաղիմ ՚ի տպարանի առաքելական արքային Ս. Յակոբեանց :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Բարձրապատիւ Ղուատ փաշան՝ ընկերութեամբ մեծարգոյ խօսքսանձեան Միքայէլ Եփէնտի բժշկին ամսոյս 2ին Գաղղիական Մեծածրի ընկերութեան շողեանով, Ղարոյի ուղեւորեցաւ. ուր զլաւուր բը-ժշկաց խօրհրդակցութեամբը՝ Լաւրոյի սր քաղաքը որ աւելի յարմար է օգտակար պիտի որոշուի ՚ի Երբին Բարձրութեան անողջութեանը համար, այնտեղ պիտի անցընէ առաջիկայ ձմեռը :

— Հրապարակեան շինուածոց տեսուչ մեծ. Տա-վուսթ փաշան մօտեւ փարիզէն պիտի վերադառնայ ՚ի մայրաքաղաքս. սակայն մեծարգոյ Մարկոսեան Գալուստ Եփէնտի Զարտաբայեալը (էնթէնէթ), որ ՚ի Երբին վ. սեմութեան խորհրդարարտուղարն է, փա-րիզպիտի մնայ, կ'ըսեն, եւ այնտեղ հրապարակական շինուածոց պաշտօնարանը՝ երկաթուղեայ վարչու-թեան վերաբերեալ խնդիրներու վրայօք մանրա-մասն տեղեկութիւններ պիտի ստանայ :

— Վ. Եփէնտի Սուլթանը՝ ընկերութեամբ իւր օ-ղոստափայլ Մօրը անցեալ ամսոյ 27ին Զըրաբանի կայսերական նորաշէն պալատը պտտելու գնաց, ուր ներկայ կը գտնուէր արքունի Զարտաբայեալ վսեմաշուք Վալեան Սարգիս պէյը :

Երբին վ. Եփէնտի Սուլթանը երկու ժամէն աւելի նոյն հոյակապ պալատին լընցած մասերը պտտե-լով մեծապէս դժ իջաւ շէնքին գեղեցիկութեանը եւ կատարեւորութեանը վերայ. ուստի քանի մը անգամ բարեհաճեցաւ իւր բարձր զոհունակութիւնը յայտնելու վսեմափայլ Հայկազուն Սարգիս պէյին :

— Ընցեալ ամսոյ 29ին կիրակի առաւօտուն ար-տաքոյ կարգի խուռն բողոքութիւն մի կը տեսնուէր Գումդափուի մայր եկեղեցւոյն մէջ, ուր գերապա-տիւ Հասան-Քալաբանց տէր Սարգիս արքեպիս-կոպոսը քարոզչութիւն տար : Եւ իրօք՝ Երբին Սրբադ-նութիւնը իւր սովորական համոզիչ Զարտաբայեալ-թեամբը իմաստալից գեղեցիկ քարոզ մի տալով մեծա-պէս միջնորդեց զբարեպաշտ ժողովուրդը :

Յիշեալ կաթողիկոսական գերա. Փոխանորդը՝ զանազան անյայտ պատճառներէ արդիւնալ՝ տակա-ւին չկրցաւ այցելութեան երթալ բարձրա. Մեծ Լա-պարգոսին եւ արտաքին գործոց Պաշտօնէին. նմանա-պէս չաջողեցաւ կարգալ տալ եկեղեցեաց մէջ իւր հետը բերած կաթողիկոսական կոնգրակը :

— Մեծապատիւ Բարոնակ պէյ բժիշկը՝ որ աղ-ղային խառն ժողովոյն ատենապետ եւ արքունի բը-ժշկական խորհրդոյն անդամ էր, ամսոյս 5ին յան-կարծաճաւ կաթուածով մի առ Լստուած փոխեցաւ ՚ի հասակի 43 ամաց :

Հանդուցեալ առաքինի, զինական եւ աշնուա-բարոյ անձ մըն էր ու աղղային զանազան պաշտօն-ներու մէջ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է. հետեւեալը այսպիսի պատուական անձի տարածամ-մահը ցաւալի տխրութեան մէջ ձգեց ոչ միայն իւր գերզատանը եւ իւր աղղականները, այլեւ մայրա-քաղաքիս գրեթէ բոլոր Հայ հասարակութիւնը. ու-րուն բարօրութեանը համար անխոնջ ջանիւ կ'աշ-խատէր աղղասիրաբար :

— Մեծապատիւ կարգին երրորդ աստիճանի շքանը-շանը շնորհեցաւ վսեմաշուք տեաք Յովսէփ վ. ար-դան պէյին, Գաւապար պէյին եւ Վալիէլէ Եփէնտիին, որք արգարութեան բարձրագոյն ատենին անդամն է :

ՏԱՆԱԶԱՆ ԵՒ ԵՆՍԵՆ

Զմիւռնիա, 12 Հոկտեմբեր :

Օղոստափայլ Վալիսէ Սուլթանին սեղանաւոր եւ Երբին տէփէթին անդամ վսեմափայլ Մարգարէն Պօ-ղոս-Պէյը անցեալ շաբթու հինգշաբթի օրը Թրեառու շողեանով հասաւ Իզմիր Երբոյայէն վարդապետով, Երբին վ. սեմութիւնը՝ որ հաճեցաւ Քիւզլեան մեծա-Յարութիւն կ'էփէնտիին տունը իջեկանելու, մեծ պառ-տով ընդունուեցաւ քաղաքիս աղղային երեւելիներէն, եւ մեծաշուք տեսալ Սարգապիւսեան Երբոյայէն վ. Եփէնտիին ու Լեւոնտեան Գեղորդ կ'էփէնտիին երկօր չբող կառ. քերը վսե. Պէյին հրամանաց ներքեւ դրուած էին որքան օր որ Իզմիր մնայ : Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոս վսե. մօսի Պէյնթիօյոյ կոմսը եւ Սարգապիւսեան մեծաշաքաւ Երբոյայէն կ'էփէնտիին փառաւոր հայկերոյթներ տուն ՚ի պատիւ Երբին վ. սեմութեան :

Մարգարէն Պօղոս-Պէյը երկուշաբթի օրը աւստրիա-կան շոյնեւաւ շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւ-նը Կոստանդնուպօլիս երթալու :

— Սոյ կաթողիկոս անուամբ համարեալ գերապա-տէր Երբոյայէն արքեպիսկոպոսը անցեալ շաբթու Կիլի-պոլսէն գալով հասաւ Իզմիր. ուր իւր փախարած ըն-դունելութիւնը չգտնելով՝ երկու օրէ ետեւ գաղղիական շողեանով դէպ ՚ի Պէյութ ուղեւորեցաւ :

— Օղոստափա Սուլթանը՝ որուն առաւօտու լիւս զղացմունքը յայտնի է ամենեւոյն, բարեհաճեցաւ Կ. Պօլսոյ Յունաց աղղային հիւանդանոցին՝ կայսերական կառավարութեան կողմանէ ՚ի վաղուց անտի շնորհած օրական հացին եւ միայն քանակութիւնը աւելցնելու. ուստի փոխանակ օրական 37 1/2 օխա միսին՝ որ մինչեւ յայսօր կը արուէր, այժմ 75 օխա պիտի շնորհուի. եւ փոխանակ մինչեւ յայսօր տրուած օրական 15 1/2 օխա հացին, այժմ 30 օխա հաց պիտի շնորհուի :

— Հալպու մեծարգոյ Յօհաննէս աղա Ս. Քիւրճեա-նօփ պատուաւոր վսեմապետը՝ որ իւր ճշմարիտ աղղա-սիրութեամբը եւ իւր ուսումնասիրական օգտակար գըր-ուածներովը կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է թէ՛ մեր աղղին եւ թէ՛ օսմանտն տէրութեան, մօտեւ Բիւրասի հիւանդանոց գարուձ պաշտօնէան տատկան ընկալու. օգոս. Սուլթանին ՚ի վարձատրութիւն իւր բաղմունցը հաւատարմ ծառայութեանց :

Մեծաշուք Յօհաննէս աղան, որ ժամանակէ մը ՚ի վեր յԱթիֆ հաստատած է իւր բնակութիւնը, ամեն կերպիւ արժանի է այս բարձր պատուոյն : Բայց յա-ւալին եւ զարմանալին այն է, որ Կ. Պօլսոյ աղղային Վարչութիւնը՝ այն ինչ շատերուն համար Բարձրագոյն Գրան տալէ բարեխօս ըլլալով վարձատրութիւններ ձեւք բերած է, իւր ուշադրութեանը արժանի չէա-մաքեցաւ յիշեալ մեծարգոյ Քիւրճեանօփ Յօհաննէս ա-ղային 20 տարէ ՚ի վեր բրած ծառայութիւնները :

— Լեւոնտի թոյլու օրադրել կ'ըսէ, թէ Հիւրիստա-նի հիւսիսային սահմանաց վերայ գտնուող ապստամբ ժո-ղովրդոց դժարաւանք մի ընել որոշեցաւ. եւ կը յաւելու թէ՛ «Այս արշաւանքը գիւրին չէ. ինչու որ ապստամբաց ետեւ Ալիանները կը գտնուին եւ Ալիանաց ետեւ Ռուսերն են» : Այս արշաւանքը 20000 հոգիէ բաղկացեալ պիտի լինի ընդ հրամանատարութեամբը Ռուսիոյ Նախիչեւան :

— Ճիւղարկեալի գերա. եպիսկոպոսը՝ որ ժամանակէ մը ՚ի վեր Կ. Պօլսոյ կը գտնուէր, անցեալ շաբթու ըն-կերութեամբ կ'ըրկու անգլիացի քահանայից այցելութեան գնաց Յունաց ամենա. Պատրիարքին : Երբին Սրբադ-նութիւնը երկու օրէ ետեւ իւր փոխանորդ վարդապետը յուղարկեց անոր ՚ի փոխադարձ այցելութիւն :

— Մատրիտէն հասած հեռագրական լուր մի կը ծա-նուցանէ թէ յիւրիստական կառավարութեան հրովար-տակաւը վճռուէր, որ Յիւստանի կոնսուլները բոլոր Սարաիոյ երկրներէն արտաքսուին եւ անոնց ամեն ինչ-քը յարքունիս զբաւուին :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Մատամ Մարեթցա մօտիսրան, որ քաջամարտ Ե-քաղարիս Հայ տիկնաց, այսօրեք վերադարձաւ Փա-րիզէն ընկերութեամբ Գաղղիացի դերձակոսի մը, եւ իւր հետը բերելով շատ տեսակ գեղեցիկ ու նորոյնի-լ բաներ՝ կանանց հագուստի վերաբերեալ :

Իւր աշխատութեան տունը հսկանքներէ 3—15էն բացուած է. ուստի մատամ Մարեթցան կը յուսայ թէ կարող պիտի ըլլայ ամեն կերպիս գոհ ընել իւր միւշքերիցները, ինչպիս որ մինչեւ յայսօր յաջողածէ անոնց հաճոյքը կատարելու :

ՀԻՒՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍԸ

ԳԵՂԱՆԵՏԻ ՀԱՂՈՐԴԻ
ՀԱՂԱՍԵՆ ՀԻՒՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍԸ

Մարդոյ ջգային գրուեալն (հիւրէ) շատ յոգնած ըլլալ-տակալի ախտ մըն է եւ զիւրեան ամենափոքրիկ շարժումը կամ գըրը գըրուեթիւնը վշտալի է յոյր. վսեմ գի մըր գտնելու է անոր գե-ղը : — Միակ գեղը այս է. քիչ խմէ գինի, դարեւուր, եւ օգե-րեց ըմպելիք. եւ աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաւ ու-նոցմէ, եւ ամենէն չիմաւ. նմանապէս խաչմէ մի խմեր, եւ անոր անը թեթեւ թեթեւ (չա) գոհ եղեր : Կարելի եղածին չափ մա-քուր օր ծծէ, ամեն դէպք իմ գեղահաստեւ երեք կամ չորս հաս-կըլէ շատ միս կեր եւ համեմունք (սոլս) հեռի կեցիր : Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշգրտեմք ՚ի գործ գնելու ըլլաւ, միտքը շուտով պիտի հանգստանայ, մարմնիդ աւելի ըլլայ եւ պիտի մնանա թէ ջգաց շարժումն ունեցար :

ԱՆՎԱՐԳՈՒԹԻՒՆԵՐ ԵՐԿԻՐԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ՛ կըլլանք չափն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլ-լաւ, թէ՛ բարձր կամ աւաղը երկիւրեանց կը համեմատ կամ թէ՛ ա-նոց մեջ ցաւեր կը զոյանան մեղքին համալստալստանած մարդ : Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլոուէ գեղահաստե-րը աւելու տակաւ հրահանգաց համեմատ եւ անոր արեւանիով շը-փեւ երկիւրեանց մարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը : Այս գործարան անկողին օգոստիս մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ու-րիշ գեղերը գոր. տեղը գործածուած պիտի ըլլան :

ՍԵՒՍՏՈՒՄ ԵՐԿԻՐԱՄԱՆՑ

Ո՛ր եւ գեղ մի չկրնար ստանալ գործարանը նորոգել եւ աղէկացնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս գեղահաստերը. որոնք անբա-րեւ խաւով լինեն կամ վատեւր կերպիւրէ պատճառաւ բոլոր թեթե-կութիւնը ու վնէ կը հասնին ՚ի լեւաքն (հար հիւր) : Եւ րոտն գործողութիւնը կը կարգաւորեն. ջիւղերու ստանալ ձգտան (հար) գեղերու մէջ արանչելի երգործութիւն մի ունի եւ լեւաքն ու ստանալ ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ :

ԲՈՐՈՒԹՈՒՄ ԲՈՒՐԱՆՈՒԹԻՒՆ (ԲՈՒՐԱՆ) ՀԱՂԱՍԵՆ

Հիւանդութեան գերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտն աւելի յաճախ կը պատահէ եւ երբեմն աւելի վտա-նագաւոր է : Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նը-շանները կրնան միշտ կարգաւորել Հոլլոուէ հաւակաւոր գեղա-հաստի միջոցաւ : Ասոնց շուտով կը զարմանան արեւն որ եւ աւ-ժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթեւեմն խոցած շնչաւանե-րը, կը բարեխաւանն շնչաւանեան ստանալ արագութիւնը եւ կա-րողութիւն կուտան շնչաւորին ու Թրեառու գիւրութեամբ ու կա-նոնաւորապէս գործելու : Այս գեղահաստերը իրենց մարդկանց գրուեթեամբ կը սրբին արեւն ամեն աղանդութիւններէ, եւ այն եղանակաւ կը զօրացնեն զգործիւնը (հիւր) ընդհեմ ծիւրա-կան ախտի, շնչաւորութեան, եւ ուրիշ թեթեւեմն տակաւ լինանց :

ՏԵՂԱՆԵՆԱԼ ՄԱՐԳԱՐԵՆԻ ԲԱՐԵԿԱՍԸ

Տեղաւորութեան, թեթեւեմն եւ ջրացաւութեան գեղերու մէջ, որոնք որ եւ ընական կամ գերական չափաւորութեան յա-ւալ եկած են, այս գեղահաստից պիտի լինէ նորոգել ներգործու-թիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարդոց թիւնը կը վերահաս-տանէ, մարմնիդ ամեն հիւրէ թեթեւեմն կը կանխաւորէ, ջրային գրուեթիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարգաւ եւ գեղա-պէս աւելցնութիւնը ձեւք կը բերէ :

Հոլլոուէ գեղահաստերը ամենէն օգտակար գեղերն են հե-տեւեալ հիւանդութեանց համար :

Հիւանդութիւն,	Յօգացաւութիւն,	Թրեառուութիւն,
Միջանային ախտ,	Տեսաւտութիւն,	Յար գործարան,
Խիթ (սառն),	Ջրագործութիւն,	Միջարեւելութիւն,
Հարուրդի,	Անարողութիւն,	Բորբոքում,
Ծիւրական ախտ,	Գալուցի,	Կատր ընդերաց,
Թանջ (սառն),	Բարախիւն սրտ,	Անկանոնութիւնը կա-
Խոյլ պարանոցի,	Բար կամ խիճ միջա-	նանց,
Վերտուութիւն,	Նոցի,	Մորթիւն հիւանդու-
Լեւրի հիւանդութիւնը Գլխացաւութիւն,	Թիւնը,	Փոքրացաւ :

Այս գեղահաստերը, որ կը շնչուին Հոլլոուէ բժշկին անձնու-կան վերապաշտութեամբ, կը վաճառեն իւր գործարանը ՚ի Լեւ-տան, Սթրէտ կոչուած թաղը Թիւ. 244, ՚ի գին 1 եւ 1/2 շիւ-նի, 2 3/4 եւ 4 1/2 շիւնի տակը, ըստ մեծութեան տնոց :

Գիտել արժան է որ տակաւ հրահանգներ կան ամեն լեղուով որոցմէ մի հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տնոցին մէջ ՚ի տեղե-կութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ :

Խմբագիր—տէր Լուիզիոյ,

Ղալա Գ. Պալլապարեան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ